

# Veelune sümfoonia

*Tarmo Soomere*

Varsti saab 70 aastat sellest, kui Jacques Cousteau veeluse maailma kui vaikuse universumi peegeldus pälvis Cannes'i filmifestivalil Kuldse Palmioksa. Nüüd teame, et vee all võib olla pime, aga kindlasti mitte vaikne. Veemaailm on helide poolest rikkam, kui oskame arvata. Vanasti lihtsalt ei osatud neid helisid kuulata.

Vesi on üldse igasuguste lainete jaoks üks tänuväärne keskkond. Tormilained kanduvad tuhandete kilomeetrite kaugusele. Siselained liiguvad pidurdamatult ühest ookeani servast teise.

Nii mõnigi asi on vee all teisiti kui õhus. Heli levib vees paremini. Mõni veekiht on kui hästi timmitud laine kanal. Neis kostab mistahes heli ootamatult kaugele. Nii nagu ruuporiga ühte suunda sihitud jutt. Neid mööda suudavad vaalad suhelda sadade kilomeetrite kauguselt. Militaristidele on see hästi teada. Näiteks allveelaevu tajutakse nende liikumisel tekkinud (sise)lainete ja müra kaudu.

Kuna valgust on sügavamas vees vähe ja raadiolained ei taha vees levida, on heli vee-elanike loogiline suhtlemisvahend. Nii neil sagedustel, mida meie tajume, kui ka madalamatel (infraheli) ja kõrgematel (ultraheli) toonidel.

Sellest ajast, kui laevu hakkasid edasi viima sõurattad, propellerid või veejoad, oleme paisanud veekeskonda tohutul hulgal müra. Maanteede kõrval paiknevaid maju oskame kaitsta müratõkkeseinadega. Vees ei ole see võimalik. Õnneks on tiheda liiklusega laevateed koondunud väikesele osale mere pinnast.

Küll aga saab järjest selgemaks, et paljud veeluse maailma püsielanikud on targemad, kui oleme osanud arvata.

Läänemeri on selles vallas kõva tegija. Tundub loogilisena, et 80 protsenti rahvusvahelisest kaubavahetusest käib meritsi. Seda kuvandit toetavad nii pildid tankeritest kui ka kõva raputus sellest, kui eelmisel aastal laev Suessi kanalisse kinni jäi. Piisas nädalast, et tarnegraafikud ja sadamate tööplaanid sassi lüüa. Küll aga tundub uskumatu, et üks kuuendik sellest 80 protsendist käib üle Läänemere. Seda on rohkem kui läbi Suessi kanali liikuv voog.

Seni on inimesed lisaks seilamisele müdistanud vaid päris ranna lähedal sadamaid ehitades ja randu hallates, pluss veidi laevateed süvendades. See on nagu väikeste tükkide lageraie ja sellega kaasnev palkide väljavedu, mille suur mets välja kannatab. Pisikeste paatide põrina ja jettide pinina üldiselt samuti. Needki sõidavad enamasti kindlates kohtades.

Taastuvenergeetika on pööranud pilgu avamere võimalusele pakkuda pinda tuulikutele. Kõigepealt tuleb need valmis ehitada. Ilma kära tegemata me seda ei oska. Tuulikud peavad paiknema hajusalt ja seega katma suure pindala. Eesti vajadusteks peame arvestama tuhatkonna ruutkilomeetriga. Mis on vähemalt

kuus korda suurem kui Tallinn. Natuke nende tiivikud ikka müra teevad ja natuke kandub sellest ka merekeskkonda.

Seda võib võrrelda suure linna müraga. Liiklusmüra on õhusaaste järel teine kõige olulisem keskkonnast tulenev terviseprobleemide põhjustaja Euroopas. Kui inimestele lärm ei meeldi ja ilutulestik ajab paljud lemmikloomad endast välja, siis on loomulik, et vees elavatele olenditele pole ehitusaegne müristamine ja siis kogu elu kestav pinin üldse nahkamööda. Isegi tummadel kaladel on sageli päris hea kuulmine. Kuigi see toimib erinevalt inimese kõrvadest.

Kui need teemad jutuks tulevad, siis enamasti nunnude hüljeste või meiesarnaste olendite, nagu delfiinide ja vaalade puhul. Aga ka kalavarude jätkusuutlikkuse kontekstis. Seda on ilmselgelt liiga vähe. Järjest enam on tõendeid, et paljud kalad mitte ainult ei kuule, vaid ka suhtlevad helide kaudu. Et nad tunnevad valu. Et neil on emotsioonid kurbusest rõõmuni. Et nad võivad olla stressis. Nii nagu puurikanad. Et akvaariumikalad on ilmselt inimestest teadlikud. Et nad suudavad mõelda. Et nad on võimelised õppima ja kasutama tööriistu. Et mõnda oskust antakse edasi järgmistele põlvkondadele jälgiva õppimise teel. Et mõni kala on edukam õppur kui inimlaps. Et mõnel kalaliigil on palju sellist, mida meie kutsume kultuuriks. Et mõni kala suudab eristada meloodiamustreid ja muusikat žanri järgi liigitada.

Muidugi peame suhtuma ettevaatlikult kaladele inimlike omaduste omistamisele. Vähemalt seni, kuni me ei oska nende «keelt» lugeda. Küll aga saab järjest selgemaks, et paljud veeluse maailma püsielanikud on targemad, kui oleme osanud arvata. Kalad kasutavad heli nii orienteerumisel kui ka suhtlemisel. Võimalik, et veel mõnel moel, mida me pole seni adunud. Nende oskus eri liiki helisid tekitada on lihtsalt imekspandav. Kui tungime oma vajadustega nende koju, peame seal käituma viisakalt. Minimaalne viisakus on teadmine, milline on veelune sümfoonia. Kui just peame selle lühiajaliselt kakofooniaks muutma, oskaksime seda hinnata ja algse olukorra taastada.

[Ilmunud ajalehes Postimees 19. veebruaril 2022](#)